

ششگلان

ششگلان از جمله محللات قدیمی مرکز تبریز است که سابقه ای نزدیک به خود تبریز دارد. این محله از سمت شمال به محله سرخاب از سمت جنوب به محله خیابان و رودخانه میدان چای، از سمت شرق به محله های پل سنگی و سیلاب و از سمت غرب به محله های سرخاب و حرمخانه محصور شده و حدود آن از پل قاری تا خیابان عباسی است.

Google Map: <https://goo.gl/d6HxhK>

ششگلان از جمله محللات قدیمی مرکز تبریز است که سابقه ای نزدیک به خود تبریز دارد. این محله از سمت شمال به محله سرخاب از سمت جنوب به محله خیابان و رودخانه میدان چای، از سمت شرق به محله های پل سنگی و سیلاب و از سمت غرب به محله های سرخاب و حرمخانه محصور شده و حدود آن از پل قاری تا خیابان عباسی است.

نادر میرزا در باره ششگلان می نویسد: "کوی است کوچک، بیشتر مردم در آنجا اعیان و بزرگان باشند و از برزن های باغمیشه است." نام این محله در برخی از کتب تاریخی مانند روضات الجنان و جنات الجنان به فلم حافظ حسین کربلایی "شیشگیلان" آمده است و یادآوری می کند که دولتخانه قدیم تبریز در این کوی واقع شده است که هم اکنون قسمتی از این دولتخانه را تحت نام خانه امیر نظام گروسی می شناسیم. این محله از دوره ایلخانان مغول محل دارالحکومه بوده و بناهای موجود در آن از قدیمی ترین بخشهای تبریز محسوب می شود.

محللات زیر مجموعه ششگلان :

این کوی از چند محله کوچک تشکیل شده است که محله پای چراغ معروفترین آنهاست. علت اینکه این کوی بنام پای چراغ نامیده شده است:

" گویند شب گردان یا مامور گشت شبانه و مامور امنیت کوچه ها از اول شب که هوا تاریک می شد تا دمیدن خورشید در این محله و کوی و برزن می گشتند و کشیک داده و نظم و آرامش شبانه و رفاه و امنیت مردم را تامین می کردند. این شبگردان و گذرچی ها همواره همراه خود نوعی فانوس و چراغ پرنوری داشتند که دولت وقت از روسیه وارد کرده بود و شبگردان با صدای بلند به مردم اعلام می کردند. این شبگردان محله در هنگام صبح وقتی کشیک شبانه آنها تمام می شد دوباره فانوسها و چراغها را به همان مکان تحویل می دادند. بنابراین پایگاه نگهداری چراغها را پای چراغ می گفتند و تا امروز هم به این نام مشهور و معروف است."

از دیگر کوی های معروف ششگلان باید به کوچه آجودان باشی هم اشاره کرد. این کوی نرسیده به مسجد سید حسین آقا ششگلانی قرار دارد. آجودان باشی به معنی رئیس آجودانها عنوان نظامی بود که در زمان قاجار به کار برده می شد.

کوچه خازن لشکر یکی دیگر از کوچه های معروف ششگلان است. این کوچه به خاطر عمارت میرزا حسن خان لشکر که آنجا بود به همین نام نامیده شده است. وی یکی از مردان روشن فکر عهد ناصر بود. اولین کتابخانه عمومی ایران را به سال 1312 هجری قمری جنب مکتب خانه ارک که در مغازه های سنگی قرار داشت بنیان نهاد و در زمینه های فرهنگی خدمات فراوانی کرد. اولین مکتبخانه به شکل هنرستان های حرفه ای امروزی به نام مکتبخانه حمیدیه توسط میرزا حسن خازن لشکر در ششگلان تاسیس شد.

کوچه داش دربند یکی دیگر از کوچه های ششگلان است. چون کف این کوچه سنگفرش شده بود به آن داش دربند می گفتند.

بزرگان و رجال معروف محله ششگلان :

شاهزاده امان الله میرزا فرزند جهانسوز میرزا، ملقب به ضیاءالدوله یکی از خوشنام ترین شاهزادگان قاجار بود. این شاهزاده که سرلشکر قزاقخانه بود با شروع مشروطه خواهی مردم به آنها پیوست و در مجلس یکم بعنوان یکی از نمایندگان مردم آذربایجان در شورای ملی حضور یافت. بعد از به توپ بسته شدن مجلس و شروع استبداد صغیر دوشادوش مشروطه خواهان به مبارزه ادامه داد. تا اینکه در زمان اشغال تبریز توسط روسها به سفارت انگلیس پناهنده شد. او که شاهد به دار آویخته شدن یارانش توسط روسها بود در نهایت مرگ شرافتمندانه را آبرومندانه تر از تسلیم و ذلیل شدن دانست و در سفارت انگلیس خود کشتی کرد تا به دست روسها نیفتد. وی را در قبرستان سید حمزه با شکوه فراوان به خاک سپردند.

امیر نظام گروسی از نامداران محله ششگلان و یکی از رجال برجسته ایران در دوران قاجار بود که همواره مناصب مهم حکومتی داشته است. در زمانی که سفیر ایران در فرانسه بود دستگاه ضرب سکه را به ایران آورد. در زمان ناصرالدین شاه پیشکار آذربایجان شد. در جریان نهضت تنباکو نقش مثبتی ایفا نمود. در

سالهای پایانی عمر به ماهان کرمان تبعید شد و در همانجا درگذشت. منزل او هم اکنون بعنوان موزه قاجار مورد بهره برداری قرار گرفته است.

از دیگر افراد بنام محله ششگلان میتوان به شاعره پرتوان و بلند آوازه کشور پروین اعتصامی اشاره کرد. این شاعره با نام اصلی رخشنده اعتصامی در روز 25 اسفند ماه 1285 هجری شمسی در تبریز تولد یافت و از ابتدا زیر نظر پدر به رشد پرداخت. خانه ای که پروین در آنجا متولد شده است توسط میراث فرهنگی استان باسازی و بعنوان نمایشگاه دائمی صنایع دستی مورد بهره برداری قرار گرفته تا نام و یادش برای همیشه در دل مردم شهر تبریز جاوید بماند. این خانه در تاریخ 28 اسفند 1385 بعنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. پروین در کودکی به تهران آمد. ادبیات فارسی و ادبیات عرب را نزد وی فراگرفت و از محضراهل فضل و دانش که در خانه پدرش گرد می آمدند بهره ها برد. پروین از کودکی ادبیات را نزد استادانی چون دهخدا و ملک الشعراهای بهار آموخت. در 8 سالگی به شعر گفتن پرداخت و مخصوصاً با به نظم کشیدن قطعات زیبا و لطیف که پدرش از کتب خارجی ترجمه می کرد طبع آزمایی می نمود. در تیرماه 1303 دوره مدرسه دخترانه امریکایی را که به سرپرستی خانم میس شولر در ایران اداره می شد با موفقیت به پایان برد. این شاعره آزاده پیشنهاده ورود به دربار را با بلند نظری نپذیرفت و مدال وزارت معارف ایران را رد کرد. پروین به تشویق ملک الشعراهای بهار در سال 1315 دیوان خود را توسط چاپخانه مجلس منتشر کرد. بعد از آن پروین مدتی در کتابخانه دانشسرای عالی تهران سمت کتابداری داشت. تا اینکه دست اجل وی را در 34 سالگی از جامعه ادبی گرفت. پیکر او را به قم برده و در جوار قبر پدرانشمنندش در مقبره خانوادگی به خاک سپردند.

حسن رشديه با اینکه خود زاده این محله نیست اما نام و یادش در این محله زنده است زیرا که او اولین مدرسه به شیوه امروزی در شهر تبریز را در سال 1305 هجری قمری در همین محله بنا نهاد که پس از دوره ای کوتاه بر اثر مخالفت‌هایی بسته شد. پس از سفر به قفقاز و مصر بار دیگر به تبریز رفت و دبستان بزرگی در محله ششگلان بنام مدرسه فیوضات و سپس مدرسه ای در تهران بنیان نهاد. او که به حق پدر آموزش و پرورش به شیوه کنونی در ایران است در سالهای پایانی زندگی بدون دریافت حقوق در قم خانه نشین شد و در همین شهر درگذشت. بدایه‌التعلیم که مجموعه مطالبی است برای کودکان دبستانی و کتاب روش تدریس آن هدایه‌التعلیم فی اصول تدریس، همچنین نهاییه‌التعلیم در باره آموزش زبان و دستور فارسی از جمله آثار رشديه است.

از دیگر نام‌آوران معاصر محله ششگلان باید از استاد منوچهر مرتضوی یاد کرد. سید منوچهر مرتضوی اول تیرماه 1308 شمسی در محله ششگلان تبریز چشم به جهان گشود. ایشان مقدمات علوم را در تبریز کسب کرد و مقطع متوسطه را در دبیرستان فیروزبهرام تهران گذراند. پس از اتمام تحصیلات متوسطه برای ادامه تحصیلات عالی به تهران آمد و از محضر استادان بزرگوار چون ملک الشعراهای بهار، بدیع الزمان فروزانفر، سعید نفیسی، مجتبی مینوی و محمد تقی مدرس رضوی کسب علم کرد. در سال 1329 شمسی از دانشگاه تهران مدرک لیسانس زبان و ادبیات فارسی را اخذ نمود. در دانشگاه تهران از رساله دکترای خود با عنوان اوضاع ادبی آذربایجان در عصر ایلخانان دفاع کرد و در اواسط دهه چهل هجری شمسی موسسه تاریخ و فرهنگ ایران وابسته به دانشگاه آذربادگان را بنیانگذاری نمود. در 12 شهریور 1356 مسئولیت ریاست دانشگاه آذربادگان آن زمان را برعهده گرفت. اسناد 8 تیرماه 1389 به دیار باقی شتافت. برخی از تألیفات ایشان عبارتند از: مسائل عصر ایلخانان، زبان دیرین آذربایجان، فردوسی و شاهنامه، مقدمه ای بر فرهنگ لغات ادبی، بناهای مهم محله ششگلان؛ مساجد

ششگلان دارای 6 مسجد است که معروفترین آن مسجد امین الوزراء می باشد. مسجد میر محمود آقا در روبروی محله پای چراغ قرار دارد. این مسجد به مساحت 631 متر مربع از سمت شمال به ششگلان و از شرق به خیابان شهید بهشتی متصل گردیده است. تاریخ این بنا سال 1250 هجری شمسی مقارن با سلطنت ناصرالدین شاه می باشد. این مسجد 8 ستون و 18 گنبد دارد و اکنون پر رونق ترین مسجد این محله است.

مسجد سید حسین آقا ششگلانی از دیگر مساجد ششگلان است. خانه های این محله قدیمی و نسبت به مشابه خود در کوی های دیگر از عمارات و بناهای زیبایی برخوردار است. دارالمعلمین- دولتخانه کهنه - تکیه درویش لاغری در آنجا بود که اکثراً از بین رفته است.

موزه قاجار

این موزه در دوره ناصرالدین شاه و در زمان پیشکاری امیر نظام گروسی و توسط وی بنا گردیده است. منابع حاکی از آنست که در دوره های بعد نیز والیان آذربایجان در این عمارت سکونت داشتند. تاریخ ساخت این خانه تاریخی با توجه به سبک معماری آن به اواسط دوره قاجار باز می گردد. این بنا 1500 متر مربع زیر بنا دارد و در دو طبقه ساخته شده است. در طبقه پایین آن حوضخانه وسیعی وجود دارد که با دالانهای دو طرف به حیاط و اتاقهای مجاور ارتباط دارد. در ضلع شرقی این طبقه 4 اتاق و در ضلع غربی آن

7 اتاق وجود دارند. حوضخانه بنا با ستونهای سنگی و طاقهای آجری ساخته شده است. خانه امیر نظام گروسی دو حیاط اندرونی و بیرونی دارد. از جمله تزئینات این بنا به گچبری های زیبا و منقوش در نمای شمالی و غربی پنجره های مشبک اروسی با شیشه های رنگی، گچ بری و آینه کاری سقف شاه نشین و سنتوری نمای شمالی و جنوبی ساختمان میتوان اشاره کرد. تالارهای موزه عبارتند از: تالار سکه، تالار بافته، تالار چینی، تالار آبگینه، تالار موسیقی، تالار سنگ، تالار اسلحه، تالار رجال و فرامین، تالار معماری و شهرسازی دوره قاجار.

خانه امیر نظام از سال 1372 در برنامه های حفظ و احیای سازمان میراث فرهنگی آذربایجانشرقی قرار گرفته و پس از اتمام مرمت در سال 1385 موزه قاجار در آن تاسیس شده است. این اثر در سال 1375 در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.

از بناهای مهمی که در کوچه داش دربند است باید به منزل ضیاء الدوله اشاره کرد که اکنون در تملک شخصی است. این عمارت دارای 820 متر مربع عرصه و اعیانی است. اعیانی آن 550 متر مربع و دارای یک اتاق بزرگ پذیرایی با درهای بزرگ منبت کاری شده است. آشپزخانه در زیر زمین قرار دارد. پنجره های مشبک دوجداره بوده و از نوع مدل اروسی است. در جلوی عمارت چهار ستون استوانه ای گچی و چهار ستون دیگر در کناره ها خودنمایی می کند.

بیمارستان فرمانفرمایان با نام کنونی بیمارستان کودکان و اطفال از دیگر بناهای مهم در این محله است که در عین خدمت رسانی باعث رونق محله نیز شده است.

این بیمارستان که در سال 1349 شمسی با مساحت اولیه 933 متر مربع تاسیس شد بنام مالک آن آقای فرمان فرمائیان نامیده شد. اکنون این بیمارستان با زیر بنای 10752 متر مربع به دانشگاه تبریز واگذار شده است. این بیمارستان بصورت یک بیمارستان عمومی مخصوصا در رشته های داخلی، جراحی و ارتوپدی فعالیتهای درمانی خود را شروع و بعدا بصورت رسمی به یک مرکز آموزشی درمانی تغییر نام یافت.

اورژانس بیمارستان نیز بصورت شبانه روزی و درمانگاه های تخصصی و هموفیلی و تالاسمی و شیمی درمانی بصورت صبح و عصر و درمانگاههای فوق تخصصی در طی ایام هفته فعال می باشند.

پل قاری (قاری کوءرپوسی) که در انتهای سمت غربی ششگلان روزگاری مهمترین پل ارتباطی بر روی رودخانه مهرانرود بود امروزه برای حفظ بقای تاریخی آن به عابر گذر تبدیل شده است. این پل حوادث تاریخی بیشماری بر خود دیده است.

اما از طرح های در دست احداث که باعث رونق و آبادی محله خواهد شد میتوان به طرح ششگلان اشاره کرد. به منظور ثبت و حفظ آثار تاریخی شهر تبریز محور تاریخی فرهنگی ششگلان از خانه امیر نظام گروسی (موزه قاجار کنونی) شروع و پس از الحاق به مقبره الشعرا در نهایت به خانه تاریخی قائم مقام فراهانی در مجاورت خانه قدیمی صاحب الامر و موزه قرآن ختم خواهد شد.

امروزه محله ششگلان به خاطر قرار گرفتن در منطقه پر ترافیک و مرکزی شهر از اعتبار گذشته برخوردار نیست و خیابان کشی و گسترش کوچه ها در این محله بسیار ضروری به نظر می رسد.

ششگلان به خاطر موقعیت جغرافیایی خود از نقاط بسیار مهم شهر تبریز است که تغییرات شهرسازی تبریز بدون در نظر گرفتن این محله غیر ممکن به نظر می رسد.